

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 16^{ΗΣ} ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ο Ἀκαδημαϊκὸς κ. Εὐάγγελος Μουτσόπουλος, λέγει τὰ ἑξῆς:

Κατὰ τὸ ἔτος 1991 ἐξεδόθη ἀπὸ τὸ Κέντρο Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, σ' ἑλληνικὴν μετάφραση τῆς διευθύντριας τοῦ Κέντρου Κυρίας Ἀννας Κελεσίδου, τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ στὸ Πανεπιστήμιο Poitiers κ. Jean - Louis Vieillard - Baron, *Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Παραδόσεις πλατωνικῆς φιλοσοφίας (1825-1826)*. Ἡ ἔκδοση αὐτὴ εἶταν ἐπιβεβλημένη, καθ' ὃ μέτρον ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν σεμνύνεται ἐπὶ τῷ ὅτι ἡ ἴδια συνιστᾷ ἄμειστην συνέχειαν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος. Τὸ βιβλίον ἐξεδόθη τὸ πρῶτον γαλλιστί, στὸ Παρίσι (ἐκδόσεις Aubier-Montaigne, 1976). Τὴν ἑλληνικὴν τοῦ ἔκδοσης εἶχα τὴν χαρὰ νὰ προλογίσω ὁ ἴδιος. Ἡ μεταφράστρια τοῦ ἔργου Κυρία Κελεσίδου τὸ ἔχει ἐμπλουτίσει μὲ μιὰν ἰδικήν της εἰσαγωγὴν ποὺ ἀπευθύνεται κυρίως στὸ ἑλληνικόν, ἀλλὰ (παρὰμεριζομένου τοῦ προβλήματος τῆς γλώσσας) καὶ στὸ διεθνὲς φιλοσοφικὸ κοινόν. Ἀκολουθεῖ ὁ ἀρχικὸς πρόλογος τοῦ συγγραφέως, συνοδευόμενος ἀπὸ ἐκτενῆ Εἰσαγωγὴν ἢ ὁποία νοεῖται (καὶ συγχρόνως λειτουργεῖ) ὡς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βιβλίου.

Στὴν Εἰσαγωγὴν αὐτὴν ἐξετάζονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἡ στάση τοῦ Hegel ἔναντι τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας καὶ ἡ περὶ τῆς τελευταίας αὐτῆς ἀντίληψίς του. Ὡς γενικὴν παρατήρηση ἃς ἀναφέρω πῶς ὁ Hegel ἀπέβη δεινὸς ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας. Ἡ ἐκ μέρους του γνώσις τῶν παρωχημένων φιλοσοφημάτων εἶναι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐξαντλητικὴ, ἡ δὲ κριτικὴ ἀντιμετώπισή τους, ἐμβριθής, δόκιμη, καίρια. Στὴν πραγματικότητά, μόνος, ὁ φιλόσοφος Hegel προσέφερε στὴν διερεύνηση τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας περισσότερον ἀπ' ὅσα οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ τῆς φιλοσοφίας ὁμοῦ λαμβανόμενοι. Φυσικά, ὑψηλόφρων φιλοσοφικὸς νοῦς ὁ ἴδιος, δὲν εἶταν δυνατὸν

νά παραμείνει άπλοῦς θεατῆς τῶν φιλοσοφικῶν συμβάντων δίχως νά ἐπιθέσει ἐπ' αὐτῶν τήν σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας του: ἐν προκειμένῳ, διὰ τῆς προβολῆς των ἐπὶ βάθους διαλεκτικοῦ· διαλεκτικοῦ, μὲ τήν σημασία ποὺ ὁ ἴδιος ἀπέδωκε στὸν ὄ- ρον, ὡς ἐκφράζοντα ἀντίθεσιν ἀγομένην, δι' ὑπερβάσεως, εἰς σύνθεσιν. Μὲ τὸν τρό- πο αὐτόν, ὁ Hegel ἐξήγησε λ.χ. τὴν μετάβαση ἀπὸ τὴν κοσμολογία τῶν Μιλησίων, καὶ δι' ἀντιθέσεως πρὸς τὴν ὄντολογία τῶν Ἑλεατῶν, στὴν συνθετικὴν ἀντίληψη τοῦ γίγνεσθαι ἀπὸ τὸν Ἡράκλειτον.

Ἀναγνωρίζει κανεῖς ἐδῶ τὶς δομικὲς καταβολὲς τοῦ ἐγελιανισμοῦ, ἐφαρμοζό- μενες ἐπὶ θεματικῶν ἱστορικῶν ποὺ προκρουστεῖως προσαρμόζονται πρὸς αὐτές. Τὸ ἴδιο θὰ συμβῇ καὶ προκειμένου περὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως, ἐνὸς πεδίου ὡς πρὸς τὸ ὅποῖον ὁ Julian Huxley, στὰ μέσα τοῦ αἰῶνος μας, κατήγγειλε τὰ ἐγελιανὰ παραληρήματα. Τὸ ἴδιο ἀκόμη θὰ συμβῇ καὶ προκειμένου περὶ τῆς φιλο- σοφίας τῆς τέχνης, ὅπου ἱστορισμός, φαινομενολογισμός καὶ ἀξιολογισμός συμ- πλέκονται ἀξεδιάλυτα ἀπὸ τὸν Hegel, ἴσως εἰς βάρος τῆς διαυγείας τῶν γενικώ- τερων στοχασμῶν του. Τοῦτο ὅμως εἶναι τὸ τίμημα ποὺ ἡ μεγαλοφυΐα καταβάλλει εἰς ἑαυτὴν ἐκδηλουμένην κατὰ τὴν παραμικρὴν της λειτουργία, κι ὡς παράπτωμα εἶναι συγγνωστόν. Ἄλλωστε, στὴν περιοχὴ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ὁ Hegel εἶναι ἐκ τῶν στοχαστῶν οἱ ὅποιοι ἐνδιαφέρθηκαν, ἂν ὅχι θεωρητικῶς, τοῦλάχιστον στὴν πράξη, καὶ προπάντων βιωματικῶς, γιὰ τὴν ἔνταξη τῶν σχετικῶν ἀξιολο- γήσεών τους σὲ μιὰν ἀντίληψη «περὶ φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας».

Ὁ κ. Vieillard-Baron προβαίνει σ' ἀνάλογες διαπιστώσεις στὴν ἰδικήν του Εἰσαγωγὴν, ἀνατρέχοντας σὲ παρόμοιαν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας τῆς φι- λοσοφίας, δηλαδὴ σὲ μιὰν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας εἰς δεύτερον βαθμόν, πρὶν ἢ συγ- κειριμενοποιήσῃ τὶς ἐπὶ τοῦ θέματος ἀπόψεις του μὲ τὸ νὰ τὶς ἐφαρμόσῃ ἐπὶ τῆς διακρίσεως τοῦ τρόπου διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Hegel ἐπιδίδεται στὸ ἔργο αὐτό.

Ἡ ἐπόμενη ἐνότης τοῦ βιβλίου ἀναφέρεται εἰδικώτερα στὸν τρόπο διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Hegel ἀντιμετωπίζει καὶ προσπελάζει τὴν πλατωνικὴ φιλοσοφία. Ἡ μεταφράστρια Κυρία Ἀννα Κελεσίδου διαπιστώνει, στὴν ἰδικήν της εἰσαγωγή, πῶς «ὁ Hegel εἶναι ὁ πρῶτος (διευκρινίζω: μεγάλος) φιλόσοφος ποὺ ἐνδιαφέρθηκε ζωηρὰ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἀπέδωσε μεγάλην σημασία», καὶ πῶς «εἰδικὰ καὶ πρὶν ἀπὸ... τὴν ῥήση (ῥήση τοῦ Whitehead, φυσικὰ) ὅτι ὅλη ἡ φιλοσοφία εἶναι σχόλια στὸν Πλάτωνα», ὁ Hegel θὰ δείξῃ ὅτι ἡ μελέτη της (ἐνν.: τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας) εἶναι μαθητεία, προπαιδεῖα στὴν φιλοσοφία, ὅπως ἀκριβῶς στὴν πλατωνικὴν Πολι- τεία οἱ προπαιδευτικὲς μαθήσεις ἀνοίγουν τὴν ὁδὸ πρὸς τὸν ὕψιστο στόχο τῆς φιλο- σοφίας, τὸ μέγιστον μάθημα».

Εἶναι χαρακτηριστικὸ πῶς τὰ φιλοσοφήματα τοῦ Πλάτωνος εἶναι μονίμως πα-

ρόντα στίς ἀναζητήσεις τοῦ Hegel, ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ ἔργου ὡς τὰ ἔσχατα. Κατὰ τὴν γενικὴν ἐκτίμηση τοῦ Hegel, τὸ φιλοσοφικῶς παρωχημένον προσφέρεται πρὸς ἐπικαιροποίησιν ἀπὸ τὸν ἐκάστοτε βιούμενον στοχασμὸν ὁ ὁποῖος ἀντλεῖ ἀπὸ ἐκεῖνο στοιχεῖα γιὰ τὴν ἴδια του τὴν δημιουργικὴ πορεία. Αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὴν πλατωνικὴν διανόηση ἀπὸ τὴν ὁποίαν, θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς, ὁ Hegel ἐμπνέεται προκειμένου νὰ διατυπώσῃ τοὺς προσωπικοὺς του διαλογισμούς. Ἐνδέχεται ὁ Hegel ν' ἀστοχεῖ σὲ κάποιες ἀπὸ τὶς ἐκτιμήσεις του. Ὡστόσο «τίποτ' ἀπὸ ὅσα ὁ Hegel ἔγραψε ἢ εἶπε γιὰ τὸν Πλάτωνα δὲν εἶναι ἀδιάφορο». Οὐσιαστικῶς, ἡ ἀντιμετώπιση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἐκ μέρους τοῦ Hegel συνιστᾷ τὴν κατ' ἐξοχὴν παραδειγματικὴν εἰκόνα τοῦ τρόπου ἀναφορᾶς του σὲ κάθε προηγηθεῖσαν αὐτοῦ φιλοσοφίαν. Ὡς ἐκ τούτου, εἶναι ἀναντίρρητο πὼς ὁ ἐγελιανὸς φιλοσοφικὸς λόγος κατάρθρωσε νὰ ἐμπλουτισθῇ ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμπλουτίσῃ ἐρμηνευτικῶς τὶς περὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ πλατωνισμοῦ γνώσεις τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀκόμη καὶ νὰ τὶς χρωματίσῃ μ' ἀποχρώσεις μεγαλοφυοῦς ἐμπνεύσεως, ἔστω κ' ἔντονα ἀλλοιωτικῆς τῆς ἐμβελείας τῶν γνώσεων αὐτῶν. Ὅπως δὲποτε, καμμιά σύγχρονη ἐρμηνεία τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κινεῖται ἀντιπαρερχόμενη τὶς ἐγελιανὲς περὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ θεωρήσεις.

Ὁ κ. Vieillard-Baron ἐστήριξε τὴν συνθετικὴ του ἐρμηνεία τῶν προβλημάτων στὰ ὁποῖα ἡ ἐγελιανὴ διερεύνηση τοῦ ἔργου τοῦ Πλάτωνος ἀναφέρεται, ἐπὶ τῆς δοκίμου γαλλικῆς μεταφράσεως τῶν πλατωνικῶν κειμένων. Ἡ κυρία Κελεσίδου ἐπροχώρησε περαιτέρω. Δὲν ἠρκέσθη δηλαδὴ στὴν μετάφραση τῶν γαλλιστὶ παρατιθεμένων ἐγελιανῶν χωρίων τῆς γαλλικῆς ἐκδόσεως, ἀλλὰ προσέβη καὶ σὲ κριτικὸν τοὺς συνδυασμὸ πρὸς τὰ ἤδη κριτικῶς ἐπεξεργασμένα γερμανικὰ ἐγελιανὰ κείμενα· ἔτσι, ὥστε ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τῶν κειμένων αὐτῶν νὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ πολλαχῶς ἡλεγμένη καί, συνεπῶς, οἶονεὶ τελεσίδικη. Ἐπιστρέφοντας στὴν ἐργασία τοῦ κ. Vieillard-Baron, θὰ παρατηρήσω πὼς ὁ γάλλος συνάδελφος ἐπιτελεῖ ἔργον ἐξόχως κριτικό: ἐπισημαίνει ἀρχικῶς τὰ καίρια πλατωνικὰ χωρία στὰ ὁποῖα ὁ Hegel ἀνατρέχει πρὶν σκιαγραφήσῃ τὴν συνθετικὴ ἐγελιανὴν ἐρμηνεία τοῦ Πλάτωνος μὲ κριτήριον τὴν μεταεγελιανὴν κριτικὴ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Νομίζω πὼς παρέλκει νὰ «παρακολουθήσω» τὴν ἐκ μέρους τοῦ κ. Vieillard-Baron «παρακολούθηση» τῆς ἐκ μέρους τοῦ Hegel «παρακολούθησεως» τῶν πλατωνικῶν ἔργων στίς *Παραδόσεις πλατωνικῆς φιλοσοφίας* ποὺ προσγράφονται σ' ἐκεῖνον. Πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ πὼς οἱ ἐπὶ μέρους θεματικὲς συμπλέκονται, παρὰ τὶς τέσσερις γενικώτερες ἐνότητες ποὺ ἐν προκειμένῳ δημιουργοῦνται, κ' ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μιὰ ἀφορᾷ στὴν προσωπικότητα τοῦ Πλάτωνος, ἡ ἄλλη στὴν διαλεκτικὴ, ἡ τρίτη στὴν φιλοσοφία τῆς φύσεως, κ' ἡ τελευταία στὴν φιλοσοφία τοῦ πνεύματος. Θὰ διαπιστώσει

κανείς πώς ἡ διάκριση αὐτὴ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν κυριαρχοῦσαν προβληματικὴ τῆς ἐγγε-
λιανῆς φιλοσοφίας. Οἱ διαπιστούμενες διασυνδέσεις εἶναι πλούσιες, ἀλλὰ κι ἀναγκαῖες,
ὥστε ν' ἀποφεύγωνται οἱ τυχὸν μονομερεῖς, μηχανικές, σχεδὸν ἀπομονωτικές, ἐντάξεις
σημαντικῶν προβλημάτων σὲ μιὰν μονάχα, ἔστω καὶ γενικὴν ἐκάστοτε, θεματικὴν τῆς
ὁποίας θὰ ἐκινδύνευαν νὰ προκαλέσουν τὴν ἐκρηξὴ ὅσο καὶ τὴν ἔρρηξη. Τὸ βιβλίον
τοῦ κ. Vieillard-Baron κλείνει μὲ σειρὰν παραρτημάτων φύσεως κριτικῆς, βιβλιο-
γραφικῆς, φιλολογικῆς, ἐρμηνευτικῆς κα' εὐρετηριακῆς, ἀντιστοίχως.

Ἡ ἐργασία τῆς κυρίας Κελεσιδου ὑπῆρξεν, ἀπὸ τὴν πλευρὰ της, καθὼς ἤδη
ἔχω σημειώσει στὸν πρόλογο ποὺ ἀφιέρωσα στὴν ἑλληνικὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου, κυ-
ριολεκτικῶς ἀναμορφωτικὴ καὶ δημιουργικὴ. Ἐχὼ τὴν ἐπιστημονικὴν ὑποχρέωση
νὰ τὸ τονίσω κι ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦτο. Στὴν μεταφράστριά ἀξίζει ἓνας μεγάλος ἔπαι-
νος. Κατὰ τὴν πρόσφατη συνεργασία μου μὲ τὸν κ. Vieillard-Baron εἶχα τὴν εὐ-
καιρίαν νὰ συζητήσω μαζί του περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς τῆς Ἀκαδημίας
Ἀθηνῶν. Εἶναι λυπηρὸ πὼς ἡ ἀνάγνωση τῆς ἑλληνικῆς ἐκ μέρους τῶν ξένων ἐρευνη-
τῶν δυσχεραίνεται, σήμερον πιά, ὡς ἐκ τῆς μορφῆς τὴν ὁποίαν τῆς ἔχομε προσδώσει,
καὶ ποὺ τὴν ἀπομακρύνει ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀρχαία της μορφή. Τὸ ἑλληνό-
φωνο ὅμως φιλόσοφο κοινὸν εἶναι βέβαιον πὼς μὲ μεγάλην ὠφέλειαν θὰ μελετήσῃ καὶ
θ' ἀξιοποιήσῃ τὸ ἔργο αὐτό.